Dit no graag terug voor de kinderen.
Hier zijn we begonnen! Ger.

Nederlands Dagblad 1 november 2003

Dit no graag terug voor de kinderen
Hier zijn we begonnen!
Ger.

lagopzondag

Nederlands Dagblad

1 NOVEMBER 2003

noorderlicht van Overschild

FOTO OMKE Oudeman

DOOR HILBRAND ROZEMA

Na 125 jaar sloot vorige week zaterdag de laatste kerk van Overschild zijn deuren. De vrijgemaakte; de hervormden en synodaal-gereformeerden gingen jaren terug al voor. Groningers blijven daar nuchter onder: *'t is nait aans.* Maar zoals iedereen weet, gloeit er aardgas onder de klei. En dat is in de borstkas van de Groninger niet anders. Een requiem dus, op de wijze van Geert Mak, bij het slot van een lange reeks gestaag dichtvallende dorpsdeuren. Bij het schijnsel van het Noorderlicht.

Hoe je Overschild ook bekijkt, op een luchtfoto of gewoon van opzij: meer dan een kruispunt is het niet. Een handvol baksteenrode huizen. Een paar potloodlijnen van smalle binnenwegen, die in het najaar modderglad worden, als aardappels en bieten van het land gaan. „Dit keer viel het ons goed mee. Het is een mooi droog najaar", zegt Henk Kruizenga, veehouder in ruste, kerkenraadslid en voorzitter van Dorpsbelangen. Hij groeide hier op, zag de tweede helft van de twintigste eeuw door het dorp komen en gaan. De eeuwhelft die net het verschil maakte.

„Ik denk dat we in 1955 nog een Winkelweek hadden", oppert Kruizenga. „Er waren toen makkelijk twintig winkels." Nu resten een actief buurthuis en een openbare basisschool. Er zijn zo'n vijftig kinderen. De School met de Bijbel sloot in 1982. Het inwonertal, in 1980 631, staat na wat ups en downs nu op 618. Overschild is een woondorp geworden - riant, maar verder niks. In de loop van de vorige eeuw vlogen de kinderen van grote gezinnen uit, als graankorrels van Overschild, weg van de landbouw, voor een klauterpartij op de maatschappelijke ladder.

Geert Maks *Hoe God verdween uit Jorwerd* ligt de mensen als een spreekwoord op de tong. Precies zoals hij vertelt over het Friese Jorwerd, is het gegaan. Ook tussen Eemskanaal en Schildmeer.

Na de oorlog groeide contact met de buitenwereld door nieuwe technologie. De eerste telefoontoestellen waren buitenmaatse houten kasten; ze vulden de halve muur. De nummers telden slechts één of twee cijfers. Verbinding maken ging via een centrale, waarbij soms de juffrouw die de verbinding maakte, werd gemaand niet mee te luisteren, wat ze graag deed. Dat herinnert emeritus-predikant ds. J.D. Houtman uit Apeldoorn (81) zich. „Jammer dat we toen niet doorhadden hoe mooi die oude dingen waren", zegt Joke Kruizenga-Blaauw. De toestellen zijn, net als petroleumlampen, achteloos op de mestvaalt gegooid. Elektrisch licht kwam in 1948, tegelijk met de trekkertjes van de Marshall-hulp. Kleine tractors met ijzeren kuipstoeltjes. Ze kostten omgerekend vierduizend euro, herinnert Kruizenga zich. Het duurde even voor de trekpaarden ook vertrokken. Het aardgas kwam eind jaren zestig, begin jaren zeventig. Er waren eerst nog butagas-flessen, die je flink schudde voor de laatste restjes.

Nu is het 2003, en hun stallen zijn dierloos. Oké - er zijn nog een paar geiten, in dik winterhaar... Het enige leven brengt sinds maandag een hopelijk gedreven lease-bok, die een maand lang onder contract staat.

Boerenerven zijn, steeds vaker, permanent zondags-schoon, leeg, aan kant. Als een openluchtmuseum. Zo is ook dat laatste kerkje nu aan kant, voor de jongste dag. Het seizoen 1879-2003 is voorbij. Maar het wordt weer lente, op één of andere manier. De natuur heeft er alle vertrouwen in. Mooi is het hier, heel mooi. In deze oktoberweken vliegen duizenden ganzen langs het dorp, tussen het Hoeksmeer en het Schildmeer. Ze vreten zich een vetreserve aan gras. Kieviten en wulpen doen hetzelfde. Op braakland breidt het areaal nieuwe natuur zich uit. „Wat is mooier: die koeien links, of de ruigte rechts?", vraagt Kruizenga zich af. „Van allebei wat?" *Ie mout'n kerk midd'n in 't dörp laot'n.*

De rijdende winkel was de laatste voorziening. Jan Hammenga kwam in 1985 uit Schildwolde en probeerde het nog vier jaar. Maar „het is met een SRV-wagen net als met een kerk", zegt hij. „De ouderen sterven uit en nieuwe jongeren komen niet meer." Mensen zonder rijbewijs of auto zijn voor boodschappen, ziekenbezoek en schoolgang aangewezen op buurtbusvereniging Duurswold en 't Zandt. Dat is liefdewerk-oud-papier van vrijwilligers die dorpen leefbaar en bereikbaar houden.

GEEN ISOLEMENT

Wie hier nú nog woont, is verkocht en verknocht. Overdrijf het isolement niet, zegt Jans vrouw. „Appingedam is vijf kilometer, Delfzijl tien, Groningen twintig."

De leegloop kent ook een kleine tegenstroom. Cynthia Heinen uit Warffum, bijvoorbeeld, een jaar geleden getrouwd. „Mijn man Henk komt uit Amsterdam. Toen we hier kwamen kijken, stonden er vier huizen te koop." Ze wonen midden in het dorp, in een fraaie kast uit 1909. „Een Jugendstil-huis was mijn droom. Zo'n huis in Noord-Holland kost je hetzelfde bedrag maar dan met het cijfer 1 ervoor." Haar werk voert haar tweemaal per week per auto naar Drachten (60 kilometer) en haar man vijfmaal naar Leeuwarden (80). „Als we kinderen krijgen, blijven we hier. We willen nooit meer weg!"

Ook dichter Henk Knol (48) nam afscheid van het rood-bakstenen kerkje. Kon hij meteen controleren of zijn geboortedorp nog bestond. Hij wil t.Z.t. in deze klei, op het kleine verhoogde kerkhofje, verborgen worden tot de Jongste Dag. De kans dat dat lukt zonder voortijdige grafruiming is hier inderdaad waarschijnlijker dan elders.

De gedichten van Knol zijn ook graankorrels van Overschild. Men kan heel goed een literatuurreisje maken langs sporen van George Simenon in Delfzijl, Willem de Mérode in Roodeschool en Knol in Overschild. Onder het rijden langs koolzaadvelden en prachtige uitzichten declameert men dan Hans Werkmans *Duizend bunder nieuwe klei* en vergeet vooral de cassette met Ede Staal niet, anders kun je net zo goed thuisblijven. Ook Gerrit Achterbergs *November* moet mee en rijden maar! De Groningse streken Fivelingo en Hogeland passen precies in dat gedicht:

'Toon van november knalt het jagersschot. / Verder en verder valt een deur in het slot. // Eerlijke kerken houden voor 't gewas / dankstonden achter dun, armoedig glas. // Alles wordt enkeling. Een eigen graf / wacht op het kerkhof zijn bewoner af. // Huizen verwijderen zich van elkaar. / Wij kijken in de gaten van het jaar.'

Alsof Achterberg profeteert over Henk Knol.

Die laatste weet nog goed, hoe achter zijn geboortehuis op een dag in de jaren zestig twee kotters aanlegden. Voortaan zouden ze de zondag-over bij het dorp liggen, als vreemde bouwwerken, hoog boven de Eemskanaaldijk uit. De vissers reden dan met de auto naar Urk ter zondagsrust. Het kanaal verbond het dorp nu met de visgronden van Denemarken. Maar de verbreding van de belangrijke waterweg in diezelfde tijd maaide een rij dijkhuisjes weg en bracht scheiding tussen dorpelingen. Dat bleef niet zonder gevolg voor de kerkgang en de winkelklandizie. Wat zoveel andere dorpen overkwam na de komst van twee- en vierbaanswegen, gebeurde in Overschild door dit kanaal. De zeventien bruggen werden teruggebracht tot drie, inmiddels zijn er een paar bijgekomen. Pontjes verdwenen toen voorgoed. Woonde je eerst een kilometer van de winkel, nu ineens tien kilometer.

vervolg op pagina 7 ZoZ:
Aan Overschild
ga je gemakkelijk voorbij

De rest van de artikelen in het Nederlands Dagblad zijn niet zo informatief en worden hier niet opgenomen

Aan de opheffing van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt te Overschild werd ook een artikel gewijd in het vrijgemaakte kerkblad van het noorden.

Gereformeerde Kerkbode Groningen Fryslan Drenthe nr.47 dd.19-12-2003, blz.776 en 777

We blijven leesbare brieven in ons dorp

Over de opheffing van de kerk te Overschild

Terwijl iedere kerkelijke gemeente nu een drukke tijd tegemoet gaat, zal het in het Groningse dorp Overschild de komende feestdagen opvallend stil blijven. Met ingang van 1 november 2003 is de gereformeerde kerk (vrijgemaakt) in Overschild opgeheven. Hoe komt een gemeente tot zo'n beslissing? Wat gaat daaraan vooraf en hoe gaan de gereformeerde broeders en zusters nu verder?
In een gesprek met Jan en Janny Hammenga en Henk en Joke Kruizenga uit Overschild worden feiten en gevoelens uitgesproken over het loslaten van de dorpskerk.

De gereformeerde kerk (vrijgemaakt) in Overschild heeft een oude geschiedenis: in april 1879 werd de Christelijke Gereformeerde Gemeente te 't.Schild gesticht. Enkele jaren later telde deze gemeente al 180 leden. Na de Vrijmaking in 1944 kwam het ledental op een maximum van ongeveer 250. De kerk te Overschild heeft dan ook steeds zelfstandig een predikant kunnen beroepen. Maar na 1955 nam het aantal leden geleidelijk af. In 1965 is besloten om samen met de kerk te Appingedam een predikant te beroepen. Ongeveer tien jaar later kwam het tot een combinatie met de kerk te Harkstede. Ruim acht jaren heeft ds. K.A. van der Meer de kerken te Overschild en Harkstede bediend. Toen hij in 2002 het beroep aannam naar de kerk te Loppersum in combinatie met de kerk te Westeremden, kwam ook een eind aan de samenwerking tussen Overschild en Harkstede.

Keus

De gemeente stond weer voor de keus: wel of geen predikant beroepen. De kerk te Overschild telde inmiddels rond de 68 leden, verspreid over 17 adressen en kreeg te maken met de problemen waar veel kleine plattelandsgemeenten mee worstelen: door het gering aantal kerkelijke adressen kunnen de ambten niet meer worden vervuld en moeten meerdere leden multifunctioneel worden ingezet om het gemeentelijk leven draaiende te houden. Uitzicht op groei was er nauwelijks. Integendeel: jongeren trokken weg en er werden zelden kinderen geboren en gedoopt.

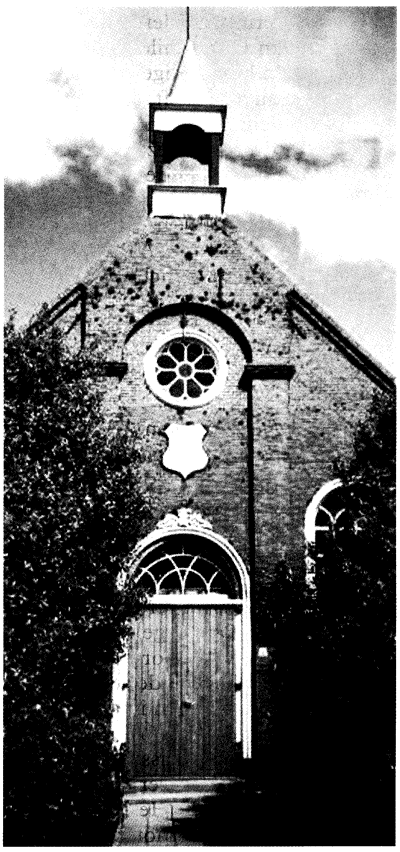

Het kerkgebouw in Overschild waar bijna 125 jaar gereformeerde diensten in zijn gehouden.

In een gemeentevergadering kwam openlijk ter discussie wat al jaren onderhuids speelde: moeten we zo nog wel doorgaan? Een aantal gemeenteleden zag geen pluspunten meer voor de toekomst in het voortbestaan van de gemeente. In deze situatie van twijfel over het al dan niet laten voortbestaan van de kerk te Overschild was het ook niet verantwoord om opnieuw een samenwerkingsverband met een van de omliggende gemeenten aan te gaan. Het moment kwam, dat er knopen moesten worden doorgehakt. De kerkenraad besloot het opheffen van de kerk te Overschild aan de gemeente voor te stellen.

Afbrokkelen

"Je kan ook te lang doorgaan." legt Henk Kruizenga uit. "Als we alles op alles hadden gezet, konden we het nog één misschien twee jaar volhouden. Maar nu hebben we er geen vervelende herinneringen aan overgehouden. De kerkenraad merkte langzamerhand, dat de zin om er samen als kleine gemeente tegenaan te gaan aan het afbrokkelen was. We raakten uitgeput. De laatste jaren van het gemeente-zijn en het hele proces van opheffen zijn goed verlopen. Op een gegeven moment was de gemeente er aan toe."
Vooral de moeite om de vacatures in de kerkenraad en de commissies te vervullen valt zwaar in een kleine gemeente. "Soms neem je maar klusjes aan, waarvan je zelf vindt dat je er helemaal niet geschikt voor bent. En wil je met een bepaalde functie stoppen, dan zijn er geen andere mensen te vinden en ga je gewoon maar weer een jaartje door." zijn Janny Hammenga en Joke Kruizenga het met elkaar eens.
Op 28 april 2003 is in een gemeentevergadering met grote meerderheid besloten om de kerk te Overschild met ingang van 1 november 2003 op te heffen. In diezelfde vergadering werd besloten om het kerkgebouw via een makelaar te verkopen.
Per 1 november 2002 was ook de kerk te Opende opgeheven. De kerkenraad van Overschild heeft hierover informatie aangevraagd bij ds. R.J. Meijer van Surhuisterveen. Zij ontving een compleet draaiboek over wat er bij een opheffing geregeld moet worden en waar je om moet denken, inclusief een model voor een acte van opheffing. De kerkenraad heeft daar dankbaar gebruik van gemaakt.

Snuffelen

Er volgt een serie activiteiten om tot een afsluiting te komen.
De leden van de kerk te Overschild moesten vóór 21 september 2003 aan de kerkenraad doorgeven bij welke buurgemeente zij zich wilden aansluiten: Appingedam, Harkstede, Schildwolde of Ten Post. Aan deze kerken is gevraagd om een informatiepakket samen te stellen over de verenigingen, de catechisaties, de opbouw van de

gemeente e.d. in hun gemeente. Alle belijdende leden in Overschild hebben deze informatie ontvangen. Ook heeft de kerkenraad drie vrije zondagen ingeroosterd. Op die zondagen werd er geen eredienst in Overschild gehouden, zodat de gemeenteleden de gelegenheid hadden om in de buurgemeenten te snuffelen.

Op zaterdag 25 oktober 2003 was er open huis voor gemeenteleden en oud-leden en voor andere belangstellenden. De dorpelingen zijn uitgenodigd via een stukje in de dorpskrant "Schildjer Proat". Zo weinig dorpelingen belangstelling toonden, zoveel te meer oud-leden kwamen die dag soms van verre naar het kerkgebouw in Overschild.
"De ontmoeting was werkelijk heel geslaagd." Henk Kruizenga was aangenaam verrast door het aantal bezoekers (ongeveer 120) en dat ze allemaal ook nog de hele middag bleven. "Er kwamen hele leuke reacties. We hadden stukken uit het archief uitgestald. Het doop- en ledenboek bijvoorbeeld werd veel door oud-leden bekeken. Ik heb weinig negatieve reacties gehoord. De meesten begrepen de situatie."

Dankbaarheid

De laatste eredienst in Overschild was op 26 oktober 2003. Ds. K.A. van der Meer, de predikant die het laatst in Overschild heeft gestaan, nam in deze middagdienst Hebr. 13: 20-21 als uitgangspunt voor de preek. Daarbij betrok hij ook de tekst, die in de voorgevel van het kerkgebouw is ingemetseld: "Vrede door het bloed des kruises." In deze eredienst stond de dankbaarheid centraal. Het laatste dat in dit kerkgebouw werd gezongen was uit Ps. 139.
Zonder dat er speciale uitnodigingen voor deze eredienst zijn verstuurd, werd de gemeente te Overschild in deze eredienst gesteund door de aanwezigheid van een heel aantal broeders en zusters uit omliggende gemeenten. Namens de classis Appingedam heeft ds. H. Offereins de gemeente bemoedigend toegesproken. Deze dienst is, evenals de morgendienst met ds. J.B.K. de Vries en de erediensten op 19 oktober met ds. J. van de Wetering, beiden ook oud-predikanten van Overschild, als zeer vertroostend en bemoedigend ervaren.
Na de eredienst heeft br. Jan Hammenga de deuren van het kerkgebouw op slot gedraaid. Deze symbolische handeling is op video vastgelegd, samen met ondermeer opnamen van de laatste eredienst en een stukje historie van Overschild. Alle belijdende leden in Overschild hebben van deze video-opname een exemplaar gekregen.

Ds. W. van der Jagt in Australië bij het doop- en avondmaalstel uit Overschild

Hamer

Vrijwel de hele gemeente was aanwezig op de afsluitingsavond op vrijdag 31 oktober. Na een koud/warm buffet werden de attestaties uitgereikt. Op die avond is ook het grootste gedeelte van de inventaris van de gebouwen per opbod verkocht. Werkelijk van alles ging er die avond onder de hamer: van koffiepotten tot het orgel; bijbels, matten, bezems en (voor het hoogste bedrag op die avond) de kanselbijbel.
Een aantal voorwerpen is weggegeven: de liturgieborden en collectezakken aan de kerk te Maassluis, waar de gemeente voor het eerst een nieuw kerkgebouw krijgt. Het serviesgoed aan de kerk te Voorschoten, wier kerkgebouw gedeeltelijk is uitgebrand. De kerk te Overschild had een heel oud archief dat in het Archief en Documentatiecentrum in Kampen zeer welkom was. Het avondmaalstel en het doopvond heeft de verre reis naar Australië gemaakt en staat nu in het gebouw van de Free Reformed Church in Darling Downs.

Het kerkgebouw is verkocht aan dhr. G. Blaauw uit Groningen. Hij wil het voorste gedeelte van het kerkgebouw gebruiken als expositieruimte. De zalen achter de kerk zal hij in de loop van de tijd inrichten als woonruimte. Hij heeft zelf al voorgesteld om als eerste expositie een stukje documentatie over het dorp, de school en de kerk neer te zetten en wil daarbij de hulp van gemeenteleden uit Overschild graag gebruiken.
Na alle financiële afdrachten aan het kerkverband worden de overblijvende gelden van de kerk te Overschild overgemaakt naar een aantal instanties, die geld nodig hebben en belangrijk zijn voor het kerkelijke leven.

Onderdak

De jeugd in Overschild zag grote voordelen in de stap tot opheffing. Voor deze kleine groep jongelui werd het ook moeilijk om hun activiteiten levendig en boeiend te houden, vooral als de jeugdvereniging en catechisatiegroepen voor een groot deel alleen uit je eigen broers en zussen bestaan. Er waren al contacten met jongeren uit buurgemeenten, vooral via soosavonden. Toen eenmaal besloten was om de kerk te Overschild op te heffen, konden de jongeren in Overschild nauwelijks wachten tot het moment dat ze zich helemaal bij de jeugdvereniging van één van de buurgemeenten mochten aansluiten. "Ik zie m'n kinderen gewoon opbloeien." stelt Janny Hammenga dankbaar vast.
De ouderen hebben zich nog niet bij een vereniging of studiekring aangesloten. "We hebben allemaal goed kerkelijk onderdak gevonden en zijn goed ontvangen, maar we willen ons eerst wat oriënteren in de nieuwe gemeente." aldus Joke Kruizenga.

Verwerking

Op zondagmorgen lopen en rijden er voortaan geen gereformeerden meer naar het kerkje aan de Meerweg. Of dat iets veranderd aan de boodschap, die onze broeders en zusters in Overschild uitstralen? Henk Kruizenga denkt van niet. "We zijn nu niet meer één gemeente, maar we blijven nog wel leesbare brieven voor onze buren."
Geen kerstfeest in Overschild? "Ik heb echt zin in de feestdagen!" reageert Jan Hammenga. Dat is wel anders geweest, toen de feestdagen voor hem en zijn vrouw in de eerste plaats betekende, dat er voor de kerk een hoop geregeld moest worden. Henk Kruizenga heeft datzelfde gevoel. "Het is heerlijk om gewoon te kunnen genieten van de kerkdiensten en de feestdagen."

Maar het blijft een verdrietige zaak dat de kerk weg is. Daar zijn ze het alle vier mee eens. En iedereen zal het op zijn of haar eigen manier moeten verwerken. Henk en Joke Kruizenga zijn geboren en getogen Schildjers. Zij zullen het proces weer anders doormaken dan Jan en Janny Hammenga die nu 20 jaar in Overschild wonen. Een kleine groep in Overschild was het niet met de opheffing eens. Ze hebben het aanvaard, maar voor hen zal de verwerking ongetwijfeld langer duren.

Ria Boven-van Diggelen

Mama bewaarde ook een luchtfoto van Overschild:

en een knipsel uit het Dagblad van het Noorden van 10 februari 1990:

kijk op

OVERSCHILD
GEM. SLOCHTEREN

Overschild: klein, maar niet ingeslapen

Van onze verslaggeefster
Elisabeth Post

"Ons Dörpke, dat ligt hier ainzoam mor
En nait aan 't groot verkeer
Gain nood, de bus rit twei keer doags
Noar stad tou en weer
En rit men op Graauwediek
Door tussen 't knoal en 't meer
En trek je weg, hier ver van daan
Toch denk je voak nog weer
Aan dat Dörpke, en dat Olle Schild
Aan dat Dörpke, ons Dörpke Overschild"

Dit versje moet geschreven zijn door een sentimentele 'Schildjer', eentje die er geboren en getogen is. Veel inwoners van Overschild kunnen dat niet zeggen, want er woont vandaag de dag veel import. Veel jonge mensen van buiten het dorp gaan er wonen, omdat de huizen er relatief goedkoop zijn. Het molenaarsechtpaar Van der Zwaag heeft al heel wat bewoners zien komen en gaan. Niet dat ze dat erg vinden, het houdt het dorp 'levendig'. En zij kunnen het weten. Van de Zwaag woont al 63 jaar in het huis voor de in 1859 gebouwde korenmolen 'Windlust' en zijn vrouw bijna 40 jaar.

Overschild, een dorpje in de gemeente Slochteren, ligt op een paar honderd meter afstand zuidelijk van het Eemskanaal. Aan de andere kant ligt het Schildmeer. Heel vroeger heette het plaatsje 'Extra Schaldmeda' (Overschildmede), wat zoiets betekent als 'over het Schildmeer'. Omstreeks het jaar 1000 wordt Overschild genoemd in een document. Daarin staat dat Sibraht in 'Extra Schaldmeda' zich verplicht 30 denarien te betalen aan de abdij te Werden aan de Rhur. Tot 1880 komt de naam Overschild nergens meer in de papieren voor, maar wordt er gesproken van 'Graauwdiek' en 'Over 't Schild'. Eén van de twee straten in het dorp draagt nog steeds de naam Graauwediek.

Overschild mag dan wel klein zijn met zijn ruim 600 inwoners, dat betekent niet dat het ook een ingeslapen dorp is. Integendeel, het dorp beschikt over een actieve Vereniging voor Dorpsbelangen. In de loop der jaren heeft zij het onder andere voor elkaar gekregen dat er een nieuwe riolering kwam en dat er trottoirs werden aangelegd. Maar daarmee houdt het niet op, er is altijd wel iets in Overschild om voor te 'knokken'. Dorpsbelangen wil graag dat er nieuwe woningen worden gebouwd op de plaats, waar café de 'Kroonenburcht' heeft gestaan. Zo wil ze het dorp b(l)oeiend en levendig houden.

Overschild lijkt een jong dorp. Toch heeft het al een rijke geschiedenis achter de rug. In het uiterste westen, op de hoek van de Graauwediek en de Laanweg, staat de oude boerderij 'Hoog Hammen'. In het begin van de jaren zeventig werden daar scherven gevonden van kogelpotten uit de Romeinse tijd. Dit wijst erop dat het gebied al sinds die tijd bewoont is geweest.

Overschild kwam pas echt tot ontwikkeling, nadat het Eemskanaal (1866-1876) was gegraven. Het reizen naar de stad Groningen werd zo veel gemakkelijker. Tegenwoordig doe je er 15 minuten over met de auto.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers geprobeerd Overschild van de kaart te laten verdwijnen door het gebied onder water te zetten. Maar dat is niet gelukt, want in april 1945 werd ook Overschild bevrijd en kon met behulp van gemalen het gebied weer worden drooggelegd.

Voorzieningen zijn er niet. De bewoners zijn voor de dagelijkse boodschappen aangewezen op de omringende grotere plaatsen. Vroeger waren er twee supermarkten, een slager en drie smederijen. De belangrijkste voorzieningen zijn vandaag de dag de school en het dorpshuis, er is voorlopig geen behoefte aan meer. De bewoners van 'Ons dörpke Overschild' zijn tevreden met wat ze hebben.

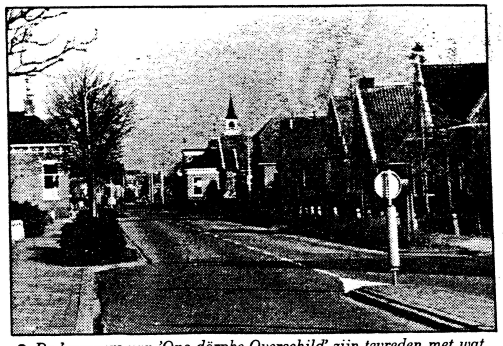

● *De bewoners van 'Ons dörpke Overschild' zijn tevreden met wat ze hebben.* *(Foto: Ida F. Mulder)*